Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Art & Humanities Journal
2021 Volume:14 S: 27 - 43
Published Online January 2021 (http://arthum.eurasianacademy.org)
http://dx.doi.org/10.17740/eas.art.2021-V14-03

TÜRKİYE'DE MODERN DANSIN İLK ADIMLARI VE GEYVAN MCMILLEN'İN ÖNCÜ ÇALIŞMALARI

Sernaz DEMİREL TEMEL* & Tan TEMEL**

* Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü, sernazd@yildiz.edu.tr

** Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü, ttemel@yildiz.edu.tr

Received Date: 29.03.2021. Accepted Date: 14.04.2021

Copyright © 2021 Sernaz DEMİREL TEMEL ve Tan TEMEL. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ÖZ

Geyvan McMillen, Türkiye'de modern dans sanatı ile ilgili öncü isimlerden biridir. Ülkemizde modern dansın gelişimine koreograf, eğitmen, sanat yönetmeni kimlikleriyle yıllarca hizmet eden Geyvan McMillen, Ankara Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Bale Bölümü'nden 1960 yılında mezun olmuştur. 1960- 1970 yılları arasında Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde bale sanatçısı olarak görev yapan McMillen, 1970 – 1975 yılları arasında Londra Çağdaş Dans Okulu'nda Marta Graham Tekniği ve Merce Cunningham Dance School'da Cunningham Tekniği üzerine modern dans eğitimini tamamlamıştır. 1974 yılının sonlarında yurda döndükten sonra, Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde görev yaparken, modern dans tekniğini Türk dansçılarına tanıtması, çağdaş anlayışla yaptığı koreografileri, akademide verdiği ilk eğitimler ve ardından İstanbul'da yaptığı ilk bağımsız çalışmalar ülkemizde modern dans sanatının gelişiminde büyük önem taşımaktadır.

Bu makalede, Geyvan McMillen'in 1970'li yıllarda başladığı modern dans yolculuğunun, Türkiye'de modern dansın gelişimine etkilerinden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern Dans, Türkiye, Geyvan McMillen, Dans Tarihi, Koreografi

FIRST STEPS OF MODERN DANCE IN TURKEY AND PIONEERING WORKS OF GEYVAN MCMILLEN

ABSTRACT

Geyvan McMillen, is one of the pioneers of modern dance in Turkey. McMillen, who has contributed to the development of modern dance in our country as a choreographer, instructor and art director for years, has graduated from Ankara Hacettepe University State Conservatory Ballet Department in 1960. She has danced at the Ankara State Opera and Ballet from 1960 to 1970. Mc Millen has completed her modern dance education on Martha Graham Technique at the London Contemporary Dance School and on Cunningham Technique at the New York Merce Cunningham Dance School during the years 1970-1975. After returning to Turkey in the last months of 1974 she has continued to work at the Ankara State Opera and Ballet. While working for this institution, she has introduced to Turkish dancers the modern dance technique. She has designed her choreographies with a contemporary understanding. Geyvan McMillen's first modern dance classes in the academy and her first independent works in Ankara and Istanbul are of great importance for the development of modern dance art in our country.

This paper, has been focused on Geyvan McMillen's modern dance journey which has begun in the 70's and on McMillen's contributions to the development of modern dance in Turkey.

Keywords: Modern Dance, Turkey, Geyvan McMillen, Dance History, Choreography

1. GİRİŞ

Türkiye'de modern dans sanatı araştırılmak istendiğinde karşımıza çıkacak öncü isimlerden biri Geyvan McMillen'dir. Koreograf, eğitmen, sanat yönetmeni kimlikleriyle geçtiğimiz yıl 2020'de sanat hayatının 60.yılını kutlayan Geyvan McMillen, klasik baleden modern dansa, tüm hayatını ülkemizde dans sanatının gelişmesine adamıştır.

Bu makalede, ülkemizde ve yurtdışında çalışmalarına devam eden birçok Türk dansçısının hayatına bir şekilde dokunmuş bir sanatçı olan Geyvan McMillen'nin eğitim hayatı ve yurda döndükten sonra modern dansın sanatsal ve akademik olarak gelişiminde gerçekleştirdiği öncü çalışmalar anlatılacaktır.

Türkiye'de modern dansın tarihsel gelişimi ile ilgili olarak yazılı kaynakların sınırlı olması ve ülkemizde bu alanda öncü çalışmalar yapmış değerli Hocamızla ilk elden, onunla yapılan söyleşilerden derlenen bu makalenin genç nesillere doğru bir tarihsel aktarım yapabilmek ve arşiv niteliği taşıması adına alanımıza katkısı büyük olacaktır.

2. Geyvan McMillen'nin Konservatuvar Eğitimi ve Klasik Bale Yılları (1952 - 1960)

Sen Petersburg Bale Okulun'ndan mezun olan Lydia Krassa Arzumanova'nın 1921 yılında İstanbul'a yerleşmesi ile birlikte Türkiye'de klasik bale eğitimi ile ilgili gelişmelerin ilk tohumları atılır. 1931 yılında Arzumanova'ın öğrencileri Casa d'italia'da ilk temsillerini verirler. 1941 yılında Tepebaşı Belediye Konservatuvarı'nda bale dersleri vermeye başlayan Arzumanova, yılın sonunda Nedim Akçer ile birlikte Eminönü Halkevi'nde bale okulunu kurarlar. Burada yetişen öğrenciler, Eminönü Halkevi Bedii Danslar Grubu olarak, Arzumanova tarafından yapılan eserlerde dans etmişler ve İstanbul ve Ankara'da başarılı temsiller vermişlerdir. 1947 yılında İngiltere Kraliyet Balesi'nin kurucusu olan Dame Ninette de Valois Türkiye'ye davet edilir. Türkiye'de çocuklar üzerine çeşitli araştırmalarda bulunan Dame Ninette de Valois, 1948 yılında İstanbul'da Yeşilköy'de Geyvan McMillen'nin bale eğitimini tamamladığı Ankara Hacettepe Konservatuvarı'nın temelleri olacak ilk bale okulunu kurar. Yeşilköy Bale Okulu, 1950 yılında Ankara'ya taşınır ve Türkiye'de Konservatuvar bünyesi'ndeki ilk bale bölümü Dame Ninette Valois tarafından 1950 yılında kurulur.

Geyvan McMillen, Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nı 1952 yılında kazanır. Sınavlara girmesi konusunda vesile olan kişi döneminin bale sanatçısı olan Tenasüp Onat'tır. Geyvan McMillen'nin fiziğinin baleye uygunluğunu farkeden Tenasüp Onat, Perihan Balıkçıoğlu'na (Geyvan McMillen'nin annesi) kızının bale sınavlarına girmesi konusunda tavsiyede bulunur. Okulun eğitim süresi o yıllarda 9 yıl olarak planlanmıştır. Yüksek eğitim (üniversite) yoktur. Öğrenciler, 9 yıl okuyarak lise derecesi ile mezun olmaktadır. Geyvan McMillen, bir yıl sınıf atlayarak 8 yılda 1960'da konservatuvardan mezun olur.

Okuldaki ilk eğitmenleri, Beatrice Appleyard, Lorna Mossford ve Robert Lunnon'dur. Eğitmenler Dame Ninette de Valois tarafından Türkiye'ye gönderilmiştir ve Sadler Wells'in eski dansçılarıdır. Beatrice Appleyard'ın, Konservatuvar müdürü olan eşi Mithat Fenmen ile evlendikten sonra okuldan ayrılması ile Dame Ninette 1954'te yine Sadler's Wells'in eski dansçılarından Travis Kemp ile Anna Pavlova Bale Topluluğu'nun solist dansçılarından olan eşi Molly Lake'i okula eğitmen olarak göndermiştir. Geyvan McMillen, eğitim hayatı boyunca Dame Ninette'in okula misafir etmiş olduğu birçok değerli dansçı ve eğitmenle çalışma fırsatı bulmuştur.

Fotoğraf 1: Hacettepe Devlet Konservatuvarı (Cebeci), 1952

(Geyvan McMillen, sağdan dördüncü)

Fotoğraf 2: Hacettepe Devlet Konservatuvarı (Cebeci), 1954

(Geyvan McMillen, sağdan dördüncü)

Geyvan McMillen'nin konservatuvardan mezun olduğu 1960 yılı, aynı zamanda Ankara Devlet Balesi'nin başladığı yıldır. O yıl okuldan kalabalık bir grup mezun olmuş ve Dame Ninette 1960/61 sezonunda Türkiye'ye gönderdiği özel yardımcısı Ailne Phillips ile birlikte üç perdelik "Coppelia" Balesini sahnelemiştir. Böylelikle Ankara Devlet Balesi, 1960-1961 sezonunda ilk defa bir topluluk olarak, kendi bağımsız temsillerini vermeye başlamıştır. Bundan sonraki on yılda Geyvan McMillen, Ankara Devlet Balesi'nin sanatçısı olarak Coppelia, Les Sylphides, Les Patineurs, The Rake's Progress, Assembly Ball, Uyuyan Güzel, Checkmate, Les Rendezvous, Çeşmebaşı, Kapandakiler, Giselle, Kuğu Gölü, Sylvia, Pagodalar Prensi, Kanlı Düğün, Fındıkkıran eserlerinde dans etmiştir.

Fotoğraf 3: 'Coppelia' Balesi, 1960-1961, Ankara Devlet Balesi
Suna Eden, Geyvan McMillen, Binay Okurer, Evinç Sunal (soldan sağa)

Fotoğraf 4: 'Uyuyan Güzel' (1963-1964), Ankara Devlet Balesi
Meral Öge, Sait Sökmen, Geyvan McMillen (soldan sağa)

Geyvan McMillen, çok genç yaşta olmasına rağmen dans hayatının ilk yıllarından itibaren eğitimenliğe ve koreografiye yönelik büyük bir istek duymuştur. Dansçılık hayatında da bu istek onu kendini geliştirmeye ve araştırmaya motive eden itici bir güç olmuştur. İlk hocalarından Beatrice Appleyard (Fenmen) onun bu isteğini fark etmiş ve Geyvan McMillen'i okuldan ayrıldıktan sonra Ankara'da açtığı özel okulda ders vermek üzere davet etmiştir. Geyvan McMillen mezun olduktan sonra ilk olarak, Beatrice Fenmen'in kurduğu özel bale okulunda dersler vermeye başlamıştır.

'Hocam bendeki bu isteği hissetmişti ve güvenmişti herhalde. Böylelikle ilk derslerimi çok genç yaşlarda Bay ve Bayan Fenmen'in okulunda vermeye başladım. Eğitim vermeye yeni başlayan bir kişi olarak, bu işi en iyi şekilde yapıp, Hocam'dan hergün yeni bir şeyler öğrenmek arzusu ile büyük bir istekle çalışıyordum.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Kasım 2019).

McMillen, dansçılık ve eğitmenliğin yanında koreografi yapmak için de daima bir istek duymuştur. İçindeki bu arzunun ortaya çıkmasını sağlayan ve sonraki dans hayatına yön verecek en büyük etkenlerden bir diğeri ise 1963 yılında Martha Graham Dans Topluluğu'nun Türkiye'ye gelerek temsiller vermesi olmuştur. Bu temsiller onun ufkunda dans ile ilgili yeni yolların açılmasını sağlamıştır. Eğitimini aldığı klasik balenin dışında farklı bir beden dili ve anlatım biçimini izlemek onu çok heyecanlandırmıştır. Geyvan McMillen, bir söyleşimizde o anısını şöyle aktarmaktadır:

'Türkiye'ye Martha Graham Dans Topluluğu geldi ve Ankara Operası'nda güzel birkaç temsil gerçekleştirdi. Birdenbire ufkumda çok büyük bir değişiklik oldu, o ana kadar hem eğitimim süresince, hem de Opera'da çalışırken sadece klasik baleyi biliyordum. Başka hiçbir dans türünü ve başka bir eğitim sistemini bilmiyordum. Aniden faklı bir dans tekniğinin sahnelendiğini görünce çok etkilendim. Kendi kendime "Bu yeni dans tekniklerini öğrenmek ve artık koreografi yapmak istiyorum dedim."' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Kasım 2019).

Geyvan McMillen, koreografi yapmanın içten gelen bir duygu, bir yetenek işi olduğunu söyler. *"Eğer yeteneğiniz yoksa okul okuyarak koreograf olunmaz ancak belli bazı teknikler öğrenilir."* (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Kasım 2019). Devlet Balesi'nde dans ettiği yıllardan itibaren koreografi yapmak için duyduğu istek ile ilgili bir anısını şöyle anlatmaktadır:

'Hiç unutmuyorum, Devlet Balesi'nde Richard Glasston diye bir hocamız vardı. Ona gittim, o zaman sanırım 22 ya da 23 yaşındayım. O yıllarda kendisi bize koreografi yapıyordu. Benim en çok hoşuma giden hatıralarımdan biridir. "Hocam müsaade ederseniz ben de koreografi yapmak istiyorum" dedim. O da dedi ki: "Sen daha çok gençsin, ne lüzumu var? "Hocam bu yaşta koreografi yapılamaz mı?" dedim. Bana cevap olarak, "Kendini ne zannediyorsun, Maria Callas mı? Bu ne kapris, koreografi yapamazsın tabi, dansa devam." dedi. Bana çok kızdı adamcağız.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Kasım 2019).

Martha Graham'dan çok etkilenen ve ilham alan Geyvan McMillen, sonraki yıllarda Devlet Balesi'nde dans etmeye ve kurum dışında bale dersi vermeye devam etmiştir. Dame Ninette de Valois, dansçılarını her yıl yaz aylarında, İngiliz Kraliyet Balesi ile ders yapmaları için burslu olarak Londra'ya göndermektedir. 1967 yılında burslu olarak ilk defa Londra'ya gittiğinde Londra Çağdaş Dans Okulu'nun (London Contemporary Dance School) açıldığını ve orada Martha Graham tekniği derslerinin verildiğini öğrenmiştir. Klasik bale derslerine devam ederken, Londra Çağdaş Dans Okulu'nda dersler almaya başlayan Geyvan McMillen'nin yaptığı bu çalışmalar, onun modern dans hayatının temel taşlarını oluşturur.

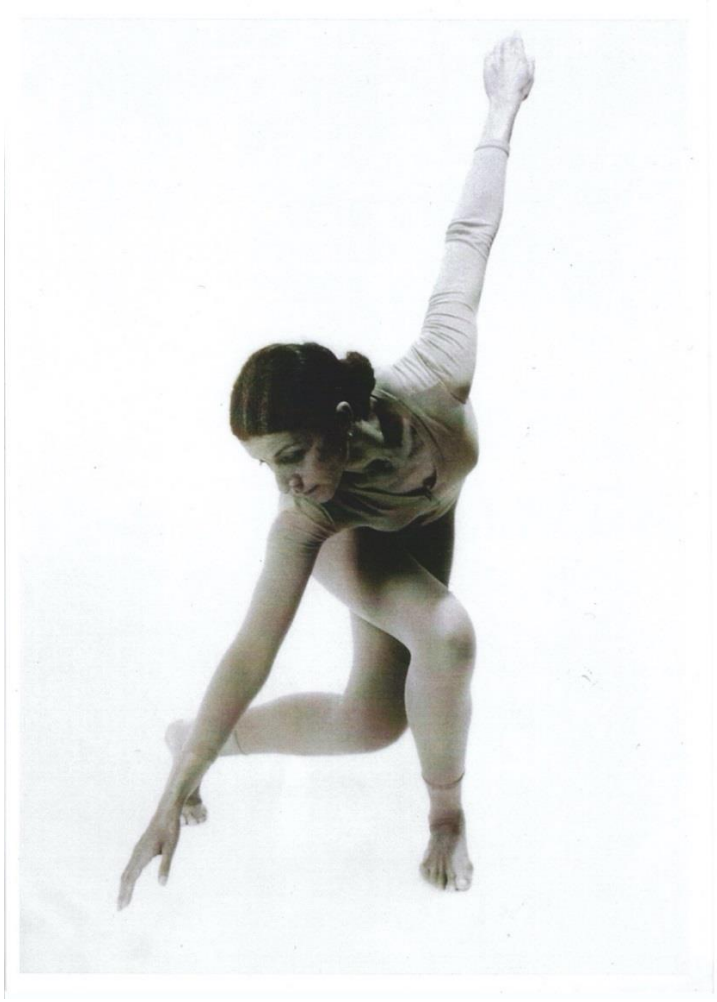
3. Modern Dans Yılları (1970 – 1974)

Yaz kurslarında Londra'da aldığı derslerden etkilenen ve bir iki aylık kurslarla modern dans tekniğinin öğrenilemeyeceğini anlayan Geyvan McMillen, artık tamamen modern dans tekniğini öğrenmek ve kendini bu alanda geliştirmek istemektedir. 1970 yılında klasik baleyi bırakıp modern dans tekniği öğrenmek üzere Londra Çağdaş Dans Okulu'na bir yıl eğitim almaya karar verir ve Ankara Devlet Balesi'nden burs ister. Henüz çok genç olduğu için bu isteği kurum tarafından geri çevrilir. Bunun üzerine Geyvan McMillen, durumu Dame Ninette de Valois'e bildirir ve okula kayıt yaptırmak için onun onayını alır. Bu sayede Devlet Balesi'nden aldığı bir yıllık izin ve burs ile Londra Çağdaş Dans Okulu'nda eğitimine başlar.

Bir yıl boyunca Martha Graham'ın ilk dansçılarından olan Jane Dudley ve okulun ilk sanat yönetmeni olan Robert Cohen'den Graham tekniği üzerine dersler alır. Okulda oldukça aktif olan Geyvan McMillen, hocalarının dikkatini üzerine çekmeyi başarır. Türkiye'den gelen bir dansçı olmasının da hocalarının onunla özellikle ilgilenmesinde etkisi olduğunu düşünmektedir. Ancak bir yıllık eğitiminin sonunda Türkiye'ye dönmesi gerekmektedir. *'Aslında okulun dört yıllık bir eğitim programı vardı ancak okul ve yaşam masrafları çok pahalı olduğu için artık Türkiye'ye dönmem gerekiyordu. Durumumu okul yönetimine bildirdim. Bunun üzerine okul beni görüşmek üzere çağırdı ve geri kalan üç yıl için tam burs verebileceklerini ancak yaşam masraflarımı kendimin karşılaması gerektiğini bildirdi.'* (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Ocak 2020).

Geyvan McMillen, Graham tekniğini tamamen öğrenebilmek ve kendini geliştirmek için dört yıllık eğitim sürecini tamamlaması gerektiğinin farkındadır. Ankara'ya geri döndüğünde durumu Devlet Balesi'ne iletir ve izin ister. Ancak Devlet Balesi eğitim için gitmesine sıcak bakmaz. Ne izin ne de burs vermeyi kabul eder. Bunun üzerine Geyvan McMillen, kurumdan istifa etmek durumunda kalır ve 1971 yılında Londra'ya geri dönerek eğitimine kaldığı yerden devam eder.

'Okulun eğitimi dört seneydi. Bir senelik eğitim Martha Graham tekniğini öğrenmek için yetersizdi. Muhakkak orada kalıp o tekniği ciddi bir şekilde öğrenmek gerekiyordu. O yüzden de Devlet Balesi'nden istifa ederek eğitimime devam ettim. O ara okulda Graham Topluluğu'nun ilk dansçılarından ve London Contemporary Dance Company'nin sanat yönetmeni Robert Cohen ve okulun Graham Tekniğinin başöğretmeni Jane Dudley benim hocam olmuştu. Okulla birlikte bir de dans topluluğu kurmuşlardı. Hem İngiliz dansçılar hem de farklı ülkelerden dansçılar ile birlikte 15 kişilik bir topluluktu. Çok çok iyi bir eğitim aldım. Unutulmaz bir eğitimdi ve dört sene bu tekniği ciddi ciddi çalıştım ve bedenime geçirdim.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Ocak 2020).

Fotoğraf 5: 1970'li yıllar, İngiltere

Bir yandan eğitimine devam ederken, diğer yandan da koreografi ile ilgili ilk denemelerini yapmaya başlar. 1972 yılında, Londra Çağdaş Dans Okulu'nda gerçekleştirdiği ilk koreografisiyle Almanya'nın Köln şehrinde düzenlenen genç koreograflar yarışmasına katılır.

Yaz aylarında okulun düzenlediği kurslara katılan Geyvan McMillen, bu kurslardan birinde New York'daki Merce Cunningham Topluluğu'ndan okula misafir olarak davet edilen hocalar ile Cunningham tekniği üzerine çalışma imkânı bulur. Yaz kursları sayesinde ilk defa Cunningham tekniğini deneyimleyen Geyvan McMillen, bu dans tekniğinin kendi bedenine daha uygun olduğunu görmüş ve teknikten çok etkilenmiştir. Tekniğin bale eğitimi almış bedenlerde daha etkili olduğunu deneyimledikten sonra, Cunningham tekniğini daha detaylı bir şekilde öğrenmeye karar verir. 1973 yılında New York'a giderek, bir ay boyunca Merce Cunningham ile dersler yapmaya başlar. Ancak yaşam ve okul masrafları çok yüksek olduğu için bir ay sonunda Londra'daki okuluna geri döneceğini bildirmek zorunda kalır. Bu arada derslerde göstermiş olduğu başarı, Merce Cunningham'ın ilgisini çekmiştir. Kendisine okula bir yıl daha devam edebilmesi için burs imkânı verebileceğini bildirir.

'*Bir aylık çalışmamın sonunda sekretere "Benim artık dönmem gerekiyor dedim. Bu arada Cunningham derslerde beni fark etti. Beni ismimle çağırıyor. Oysa param bitti ve dönmem gerekiyor. Cunningham'a teşekkür edip yakında ayrılacağım."dedim. Merce Cunningham Dans Topluluğu'nun arşivlerini hazırlayan, tarihçi David Vaughan bana "Senin dönmemen lazım çünkü hiçbir şey öğrenmedin. Bir ayda ne öğrenebilirsin ki? Ben Cunningham ile konuşacağım ve seni durum hakkında bilgilendireceğim." dedi. Sonra Cunningham beni yanına*

çağırdı. Hiç unutmuyorum, müthiş bir stüdyosu vardı. Muazzam bir stüdyo, hem derslerin verildiği, hem de performanslar için sahneye çevrilen bir mekân. Akşamları da performans yapılırdı. O stüdyonun arka tarafları da soyunma odalarıydı. Erkek soyunma odalarının birinde oturduk ve Cunningham bana "Neden dönüyorsun?" dedi. Paramın bittiğini ve bu sebeple döneceğimi söyledim. Bana, bu yıl için altı dansçıya burs verdiğini, beni de yedinci kişi olarak almak istediğini söyledi. "Sen profesyonel bir eğitimden geliyorsun bu sebeple devam etmeni istiyorum" dedi. Anladığım kadarıyla Devlet Balesi'nde uzun yıllar bale yaptığımı da biliyordu. "Burada burs verdiğim kişiler yerleri siliyor, tuvalet temizliyor, onu yapıyor, bunu yapıyor, sen de hizmet vermek zorundasın bu bursun karşılığı olarak." dedi. Ben de: Ziyanı yok, sizinle çalışmak benim için büyük bir zevk." diye cevap verdim. Böylece Cunningham'dan da bir senelik burs kazanarak orada kaldım ve çalışmama devam ettim.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Nisan 2020).

4. Türkiye'ye Dönüş ve İlk Eserler

1970 – 1975 yılları arasında Londra ve New York'ta yaptığı çalışmaların ardından 1974 yılı sonunda Türkiye'ye dönen Geyvan McMillen, Ankara Devlet Balesi'nde eğitmen olarak çalışmaya başlar. Türkiye'de o yıllarda modern dans çok fazla bilinmediği ve eğitim verilmediği için Geyvan McMillen, yurda dönüşünde başlangıçta Ankara Devlet Balesi'nde bale eğitmeni olarak çalışır. Elbette bir an önce öğrendiği yeni teknikleri dansçılarla paylaşmak ve kendi koreografilerini yapmak istemektedir. O dönemin yöneticilerine giderek modern dans dersleri vermek istediğini ve binanın üst katında kullanılmayan stüdyoyu kendisine tahsis ettikleri takdirde orada modern teknik dersleri verebileceğini söyler. Yönetim bu isteğine, bale derslerini vermeye devam etmesi koşulu ile olumlu cevap verir. Böylece Geyvan McMillen, gündüzleri topluluğa bale dersleri, akşamları da isteyenlere diğer stüdyoda bale provalarından sonra modern teknik dersleri vermeye başlar.

Fotoğraf 6: Ankara Devlet Balesi, Geyvan McMillen bale dersi verirken, ortada,1975

Aynı dönemlerde Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'na eğitmen olarak geri dönen Beatrice Fenmen eski öğrencisi Geyvan McMillen'i lisans öğrencileri için bale, lise öğrencileri için ise modern teknik dersler vermek üzere okula davet eder. Lise öğrencileri için haftada sadece bir gün ders verme imkânı olduğunu ve bu kadar sınırlı bir sürede modern dans ile ilgili teknik öğretmenin çok zor olduğunu düşündüğü için, öğrencileri modern dansa hazırlayıcı, bedenlerini bale tekniği dışında farklı şekilde kullanmalarını sağlayacak, daha fazla esneme ve güçlenme içerikli dersler tasarlamaya karar verir. Böylelikle Devlet Balesi ve Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda eğitimini aldığı modern teknik derslerini vermeye başlamıştır. Bu yılların modern dans derslerinin Türkiye'de akademik anlamda verilmeye başlandığı ilk yıllar olduğunu söyleyebiliriz.

Türk bale tarihine baktığımızda 1960'lı yılların sonundan itibaren Devlet Balesi'nde klasik bale temellerine dayanan fakat Türk koreografların kendi çağdaş yorumlarıyla yaptıkları çağdaş bale koreografilerinin sahnelendiği görülmektedir. 1968 yılında Sait Sökmen'in Ravel'in müzikleriyle yapmış olduğu 'Çark' balesi, 1973 yılında Duygu Aykal'ın Cengiz Tanç'ın müzikleriyle hazırladığı 'Çoğul' balesi ve İlhan Usmanbaş'ın müzikleriyle hazırladığı 'Oluşum' balesi, Oytun Turfanda'nın 1974 yılında 'Pembe Kadın', 1975 yılında 'Yoz Döngü' adlı eserleri, 1974/75 sezonunda koreografisini Geyvan McMillen'nin yaptığı 'Debussy ile Dans' isimli eser, bu yeni yaklaşımın Türkiye'deki ilk örneklerindendir.

Geyvan McMillen, eserlerinde hareket tekniğinin yanı sıra, müzik ve kostüm uygulamaları açısından da yeniyi araştırır ve uygular. 'Debussy ile Dans' eserinde müzik başlamadan önce aniden yükselen jaguarların seslerini kullanır. İzleyicinin ilk anda yerlerinden sıçramasına sebep olan bu ses ve ardından gelen müzik ile Geyvan McMillen, izleyicinin bir ormanı hayal etmesini ister. *'Merak ediyordum, ne olacak acaba, insanlar nasıl tepki verecek diye. Hiç unutmuyorum, kulisten seyirciye bakıyordum, Türkiye'de yaptığım ilk eserim, müzik başlamadan önce birdenbire jaguar kükreme sesi duyulunca, millet zıpladı yerinden, korktular tabii. Zaten ben de onu istiyorum, bir ormanda bir jaguarla karşılaştıklarını düşünsünler. Ardından Debussy'nin trio müziği başladı, müzik bana bir ormanın sessizliğini ve derinliğini hissettiriyordu, çok güzeldi ve müthiş bir trioydu.'* (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Nisan 2020). Eserin kostümleri, dekoru ve broşürü Geyvan McMillen'nin eşi Paul McMillen tarafından hazırlanır. Geyvan McMillen, daha sonraki çalışmalarının tasarımlarında da eşi Paul'ün her zaman desteğini alır.

Türk dansçısı ve izleyicisi için yeni olan bu sanat akımının kabul edilmesi ve yaygınlaşması büyük emek ve efor istemektedir. Geyvan McMillen, Türkiye'deki ilk yıllarında, özellikle kurum içerisinde engeller ile karşılaşmaya başlar. Yönetimin bu yeni teknik eğitimi anlaması kolay değildir. Klasik bale o yıllarda ülkemizde henüz çok yeni olsa bile sistem olarak çok net bir şekilde kurum içerisine yerleşmiştir ve farklı olanın kabul edilmesi uzun zaman alacaktır.

'74 yılında oluyor bunlar, Devlet Balesi'nde Türk Ocağı'nda, aşağıdaki stüdyoda, bale derslerini, yukarıdaki stüdyoda ise modern dersleri veriyordum. Hiç unutmuyorum, yukarıdaki derslerimi programa, opsiyonel olarak yazmıştım çünkü modern dersler vermemi hiç istemediler. Aslında istememek de değil, ama balenin yanında bu yeni tekniğe karşı daha dikkatli yaklaşıyorlardı. Tüm gün bale dersleri ve provalardan sonra isteyen dansçılar, akşam beşten sonra benimle modern çalışmaya devam ediyorlardı. Prova ve çalışmalar akşam onlara kadar devam ederdi. Yönetim dansçıları çok fazla çalıştırdığımı ve dansçılar için ikinci bir teknik ve hareket sistemini öğrenmenin gerekli olmadığını düşünüyordu. Modern dansın toplulukta bale ile birlikte çalışılmasını uygun bulmuyorlardı. Baleden kopup gelecek dansçılar olacaktı bunu istemediler.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Ocak 2020).

Neo klasik bir bale olan 'Debussy ile Dans' adlı eserinden sonra Geyvan McMillen, Devlet Balesi'nden yeni bir teknik öğrenmek isteyen dansçılarla kendi bağımsız eserlerini sahnelemek üzere çalışmalarına devam eder. *'Graham ve Cunningham tekniklerini kendi stilize ettiğim şekliyle öğretiyordum. Dansçılarım için benimle ekstra çalışmalar yapmak kolay değildi. Çok iyi ve hoş dansçılardı, Aysun Aslan, Salima Sökmen, Binnaz Aydan, Mesih Beken, Bülent Tuzcu, ve Efsa Kıpçak benim derslerimi alıyorlardı. Aslında birçok dansçı geldi ve derslerimi aldı ama zaman içinde devam etmeyenler de oldu. Erkekler biraz daha çekimserdi. Zamanla gelen kişiler azaldı ancak tam istekliler devam etti. Topluluk kurabilecek kadar dansçım vardı. Koreograf olarak " Çağdaş Dans Gösterileri" düzenledim.'* (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Nisan 2020).

Geyvan McMillen'in yaptığı eserlerini, Devlet Balesi'nde çağdaş anlayışla yapılan diğer eserlerden ayıran özellik, bale dansçılarını modern teknik dersleriyle tanıştırması, uzun bir süre çalıştırması ve bu hareket anlayışı ile koreografilerini gerçekleştirmesidir.

1975 yılında İngiliz Kültür Heyeti'nin davetiyle 'Delta' isimli ilk modern dans gösterisini gerçekleştirir. Bu eserde yine eşi Paul McMillen'den tasarım ile ilgili desteğini alır. Eser için eşi ile birlikte Kızılırmak nehrinin kıyısına giderler ve nehrin sesini kaydederler. İngiliz Kültür Heyeti'nde sahneledikleri bu eserde Binnaz Aydan, Salima Okanar ve Mesih Beken ile birlikte Geyvan McMillen dans etmiştir. Seyirciyi daire formatında, dansçılar ortada dans edecek şekilde oturtur. Eserin müziği yavaştan hızlıya doğru kayıt yaptıkları Kızılırmak nehrinin sesidir. Seyircinin arasına Paul McMillen, teypleri açmak üzere Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki öğrencilerini yerleştirir. Teyplerin birer birer açılması ile suyun sesi yavaş yavaş duyulmaya ve yükselmeye başlar.

'Büyük bir su sesi oluyordu podyumun içinde. Küçük bir mekândı sahne ve çok ilginç, mistik bir ruhu vardı eserin. Bitmeyen bir sonsuzluk ve biz de bitmiyorduk. Bizim hareketlerimiz bitmiyordu ve sonunda ışık çekiliyordu. Eser bu şekilde tamamlandı.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Ağustos 2020).

Fotoğraf 7: İngiliz Kültür Heyeti, Çağdaş Dans Gösterisi, 'Delta' adlı eser, 1975

Bu eser İngiliz Kültür Heyeti tarafından çok beğenilir ve eserin İstanbul'da da sahnelenmesi talep edilir. Eser, konsolosluk binasının bahçesinde hazırlanan platformda sahnelenir. Geyvan McMillen, İstanbul'da gerçekleşen bu daveti, kendi topluluğuyla yaptığı ilk resmi turne olarak kabul etmektedir. Daha sonraki dönemlerde, bağımsız olarak gerçekleştirdiği eserleri, Ankara Çağdaş Sahnesi, Türk-Amerikan Derneği, Alman ve İngiliz Kültür Heyeti ve sahnelerinin sundukları imkânlar dâhilinde üretmeye ve sahnelemeye devam eder. Geyvan McMillen'nin dikkat çeken başarılı temsilleri ve aldığı davetlerin sayısının artması, Ankara Devlet Balesi'nin içinde rahatsızlık uyandırmaya başlar. Devlet Balesi'nin dansçılarını turnelere göndermek istemezler ve gerekli izinlerin verilmesinde zorluklar yaşanmaya başlar.

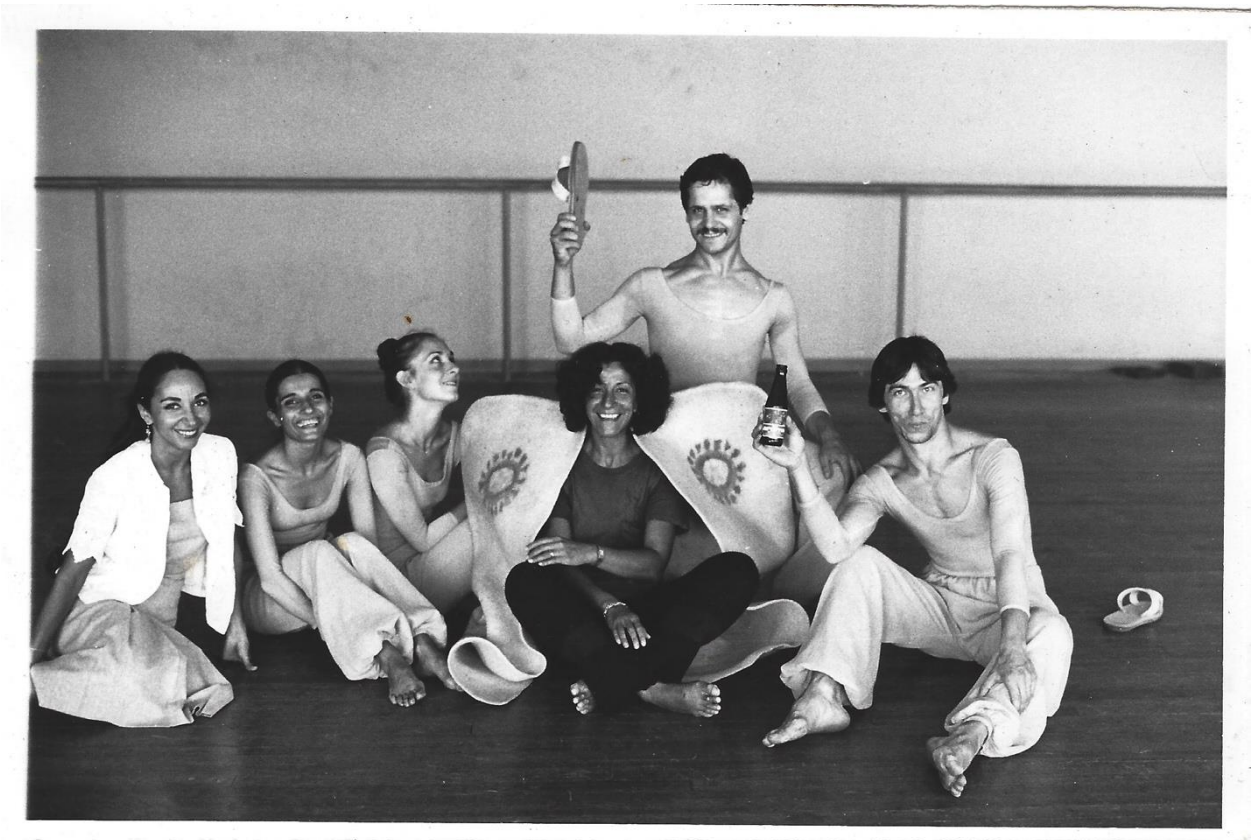
Fotoğraf 8: Türk- Amerikan Derneği, Çağdaş Dans Gösterisi, 1975

O dönemlerde Todd Bolender Türkiye'ye, ilk olarak Ankara Devlet Tiyatrosu için 'My Fair Lady' adlı müzikalini sahneye koymak, ardından İstanbul Devlet Balesi'ne baş koreograflık yapmak üzere davet edilir. Geyvan McMillen, 'My Fair Lady' müzikalinde Tod Bolender'in asistanlığını yapar. Todd Bolender, Geyvan McMillen'nın İstanbul'da da kendisine asistanlık yapmasını ister. Ankara'da çalışmalarını sağlıklı yürütemediğini düşünen Geyvan McMillen, hocası Todd Bolender'in teklifini kabul eder. Böylece hayatında yeni bir adım atarak, Ankara'dan ayrılır ve 1977 yılında İstanbul Devlet Balesi'nde çalışmalarına devam etme kararı alır.

4.1 İstanbul Yılları (1977 - 1998)

İstanbul Devlet Balesi'nde görev yapmaya başlayan Geyvan McMillen, Ankara'da yaptığı gibi, topluluğa bale dersleri vermeye devam eder. Tod Bolender'ın üç sene boyunca asistanlığını yapar. 1981 yılında Kansas City Bale'nin Artistik Direktörlüğü'ne atanan Todd Bolender, Geyvan McMillen'ı kendisiyle çalışmak üzere Kansas City Bale'ye davet eder. Ancak Geyvan McMillen modern dansla ilgili çalışmalarına devam etmek ister ve Todd Bolender'ın teklifini geri çevirmek durumunda kalır.

Devlet Balesi'nden seçtiği dansçılar ile kendi bağımsız işlerini üretmeye devam eden Geyvan McMillen, farklı sahnelerden davet almaya başlar. İlk yurtdışı davetini Viyana'dan 'Anadolu'da Gece' ve Öykü isimli eserleri ile alır. İstanbul Devlet Operası'na ve Devlet Tiyatrosu'na koreografiler yapar.

Fotoğraf 9: İstanbul Devlet Opera ve Balesi Dansçıları, 'Anadolu'da Gece' adlı eser, 1980

İstanbul Devlet Balesi'nin içinde bir Modern Dans Topluluğu kurulması için büyük mücadele verir. Gerekli tüm hazırlıkları yaparak müracaatlarda bulunmasına rağmen başarılı olamaz.

Sürekli çalışan ve üreten bir sanatçı olmasına karşın hep zorluk ve engellerle karşılaşan Geyvan McMillen, bu durumu '*Sanırım bu benim sanattaki şanssızlığım*.' diyerek açıklamaktadır. (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Kasım 2019).

'Çok çalışıyorsun, uğraşıyorsun, birdenbire böyle bir zorlama yapıyorlar. Ben de neden? Niçin? diye soruyordum. Yapılan bu çalışmalara neden daha fazla önem verilmiyor ve yardım edilmiyordu? O zamanlar ben tek başınaydım, başka kimse yoktu. Benim dansçılarımdan çekiniyorlardı, çünkü Devlet Balesi dansçılarıydı. Devlet Balesi'nin içinde bunu yapmak zordu çünkü yöneticiler bu topluluğun kurulmasını istemiyorlardı ama zaman içerisinde benim dansçılarım modern dansı çok sevdikleri için bunun gerçekleşmesini sağladılar.' (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Nisan 2020).

Fotoğraf 10: İstanbul Devlet Balesi dansçılarıyla, 1993

Aradan geçen zaman içerisinde Geyvan McMillen ile çalışan dansçılar, ondan öğrendikleri ve sevdikleri modern dansı devam ettirmek için çaba sarf etmeye devam ederler. 1993 yılında Ankara Devlet Balesi'nin bünyesinde ayrı bir birim olarak Modern Dans Topluluğu (Ankara MDT) resmi olarak kurulur ve çalışmalara başlanır.

'*O kadar çok topluluk kurdum ve yok oldu ki. İlk olmam ve aynı zamanda da fazla dürüst olmam yüzünden oldu. Birşeyi çok biliyorsan, karşındaki bilmediği zaman sen anlatmaya çalışsan dahi seni anlamıyorlar. Onlar bilmiyorlar ve bilmedikleri için de istemiyorlar ve zorlanıyorsun. Herşeye rağmen zorlukları aştım, çok sıkıntı çektim bunları yapmak için ama sonuçta çok mutluyum. Zaman içinde o yollar açıldı ve benden sonra gelenler bu yollardan ilerleyerek çalıştılar ve yapabildiler.'* (Geyvan McMillen, Kişisel Görüşme, Ağustos 2020).

1977 yılından itibaren İstanbul'da çalışmalarına devam eden Geyvan McMillen, 2006 yılında emekli oluncaya kadar geçen süre boyunca İstanbul Devlet Balesi ile birlikte birçok projeye imzasını atmıştır. 1990 -1993 yılları arasında İstanbul Devlet Opera ve Balesi'ne baş koreograf olarak atanır. Görevde kaldığı üç yıl boyunca topluluğun çağdaş eserleri çalışmasını sağlayarak onları geliştirir, evrensel bir Bale Topluluğu'na dönüştürecek bir vizyonla yönetir ve projeler üretir. Ankara, İzmir, Mersin Devlet Opera ve Bale Toplulukları'ndan aldığı davetlerle eserlerini sahneler. Ülkemizde gerçekleştirilen Uluslararası Birinci Europalya ve Birinci Habitat Organizasyonlarının Dans Direktörlüğü'nü yürütür. Habitat Organizasyonu'nun desteği ile bir Dans Festivali gerçekleştirir. Kültür Bakanlığı Dans Danışmanlığı, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Müzik Festivali Yönetim Kurulu Üyeliği ve Dans Danışmanlığı görevlerini üstlenir.

Fotoğraf 11: Dame Ninnette Valois ile birlikte, İngiltere, 1995

1974'ten 2006 yılında İstanbul Devlet Balesi'nden emekli oluncaya kadar geçen süre içerisinde üstlendiği görevlerinin yanı sıra, modern dansın Türkiye'de gelişmesi ve yaygınlaşması için üniversite ve konservatuvarlarda eğitmen olarak çalışmalarına devam eder. Hacettepe Üniversitesi'nin ardından İstanbul Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi gibi kurumlarda dersler verir. 1998 yılında ise Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü'nün altında Modern Dans Programı'nı kurar. 2002 yılında Cemal Reşit Rey Dans Tiyatrosu Topluluğu'nu kurar ve 2005 yılına kadar sanat yönetmenliğini üstlenir. 2005 yılında kurduğu İstanbul Dans Tiyatrosu Topluluğu ile koreograf olarak bağımsız çalışmalarına devam etmektedir.

5. SONUÇ

'Bir büyüdür sanat, insanı sarıp sarmalayan. Ölümü yenip ölümsüzlüğe ulaştıran olağanüstü bir büyü.' (Deleon, Güneş Gazetesi, 1990, s.11).

1952 yılında Ankara Hacettepe Devlet Konservatuvarı'nda başlayan sanat hayatı ile ömrünü Türkiye'de dans sanatının gelişimine adayan Geyvan McMillen, klasik bale eğitimi ve klasik bale dansçılığının ardından modern dans tekniğini öğrenmek için Londra ve New York'ta eğitimini sürdürmüştür. Modern dans alanında 20.yy boyunca koreograflar tarafından farklı teknikler ve ekoller geliştirilmiştir. Genellikle isimleri ile anılan bu teknikleri kendi yaratıcısından öğrenmek bir dansçı için en büyük şanstır. Geyvan McMillen bu şanslı kişilerden biri olarak, 1970'li yıllarda modern dans tarihinin öncü koreograflarından Martha Graham'ın

ilk dansçıları olan Jane Dudley ve Robert Cohen'den Graham tekniğini; post modern dansın öncü koreografı Merce Cunningham'dan Cunningham tekniğini öğrenmek için bir eğitim ve araştırma sürecinden geçme fırsatını bulmuştur.

1974 yılının sonlarında Türkiye'ye döndükten sonra öğrendiği modern dans tekniğini Türk dansçılarına tanıtmak ve izleyiciye çağdaş anlayışla yaptığı koreografilerini sunarak Avrupa ve Amerika'da büyük ilgi duyulan bu sanat dalının Türkiye'de de yaygınlaşması amacıyla çalışmıştır. Sanatçılığının yanında eğitime önem veren kişiliği ile modern dansın akademik olarak ülkemizde gelişmesi için Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda dersler vermeye başlamış ardından İstanbul'da üniversitelerde verdiği teori ve uygulamalı dersler ile modern dansın birçok kişiye ulaşması için çaba göstermiştir.

Bu makalede, Geyvan McMillen'in klasik bale yılları, modern dans ile tanışması, sanat hayatında kendine çizdiği yol ve 1998 yılına kadar olan dönemde Türkiye'de modern dansın başlaması ve yaygınlaşması için yaptığı çalışmalar derlenmiştir.

DANS ETTİĞİ ESERLER

Coppelia (1960- 1961), Koreograf: Aline Philips, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Les Sylphides (1961-1962), Koreograf: Claude Newman, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Les Patineurs (1961-1962), Koreograf: Frederick Ashton / Claude Newman, Ankara Devlet Opera ve Balesi

The Rake's Progress, (1961-1962), Koreograf: Ninette de Valois, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Assembly Ball, (1961-1963), Koreograf: Ann Parson /Andree Howard, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Uyuyan Güzel, (1963- 1964), Koreograf: Ninette de Valois, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Check Mate, (1963-1964), Koreograf: Ninette de Valois, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Les Rendezvous, (1964-1965), Koreograf: Frederick Ashton/ Claude Newman, Ankara Opera ve Devlet Balesi

Çeşmebaşı, (1964-1965), Koreograf: Ninette de Valois, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Kuğu Gölü, (1965-1966), Koreograf: Ninette de Valois, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Slyvia, (1966-1967), Koreograf: Richard Glasstone, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Pagodalar Prensi, (1968-1969), Koreograf: Richard Glasstone, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Kanlı Düğün, (1968-1969), Koreograf: Alfred Rodrigues, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Fındıkkıran, (1968-1969), Koreograf: Ninette de Valois / Richard Glasstone, Ankara Devlet Opera ve Balesi

Delta, (1975), Koreograf: Geyvan McMillen, İngiliz Kültür Heyeti Geyvan McMillen Çağdaş Dans Gösterileri

Mavi Düşler, (1975-1976), Koreograf: Geyvan McMillen, Ankara Devlet Opera ve Balesi dansçıları ile hazırlamıştır.

Konser, (1975-1976), Koreograf: Geyvan McMillen, Ankara Devlet Opera ve Balesi dansçıları ile hazırlamıştır.

KOREOGRAFİLERİ

ANKARA DEVLET OPERA VE BALESİ: (1974-2000)

Debbusy ile Dans (1974), ADOB (Ankara Devlet Opera ve Balesi)

Kaos (1990), Ankara Modern Dans Topluluğu, 1975-1976 ADOB (Ankara Devlet Opera ve Balesi)

A la Tango (2000), ADOB (Ankara Devlet Opera ve Balesi)

ANKARA DEVLET OPERA VE BALESİ DANSÇILARI İLE HAZIRLADIĞI MODERN DANS KOREOGRAFİLERİ (1975-1977)

Delta (1975), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Konser (1975), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Anadolu'da Gece (1975), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Duette, (1975), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Jazz (1975), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Toprağa Ninni (1976), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Boş Gökyüzü (1976), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

Mavi Düşler (1975/1976), ADOB dansçıları ile hazırlanmıştır.

İSTANBUL DEVLET OPERA VE BALESİ (1977-1998)

Öykü (1979), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Nijinski ile Bir Aksamüstü (1987-1988), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Meditasyon (1988/1989), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Sıra Dışı Değişimler, İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Bolero, İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Erkin Konçerto (1992), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Nemrut'un Dansı (1992), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Anadolu'da Gece (1992), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Mutlu Son (1992), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Ara Danslar Ara Nağmeler (1998), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

İSTANBUL DEVLET OPERASI

Deli Dolu (Müzikal-1980), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Sevil Berberi (Opera-1979), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

Carmen (Opera), İDOB (İstanbul Devlet Opera ve Balesi)

GEYVAN MCMILLEN DANS TOPLULUĞU (1986-1997)

Ko-yaa-nis-katsi (1986), GMDT (Geyvan Mcmillen Dans Topluluğu)

Ajlana Sevgiler (1986), GMDT (Geyvan Mcmillen Dans Topluluğu)

Nideyim Gönlümü, GMDT (Geyvan Mcmillen Dans Topluluğu)

Dünkü Mektuplar, GMDT (Geyvan Mcmillen Dans Topluluğu)

Ah Şu Caz (1996), GMDT (Geyvan Mcmillen Dans Topluluğu)

KAYNAKÇA

1. Deleon J., (1990), 'Cumhuriyet Dönemi Türk Balesi', Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
2. Deleon J., (1990), 'Sarıp Sarmalayan Bir Büyü', Güneş Gazetesi, 21 Haziran 1990.
3. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Özel Yayını, (2010), '60. Yılında Türk Balesi', T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, 2. Baskı.
4. Bu yazı Geyvan McMillen ile 2019, 2020 yıllarında yapılan röportajlar üzerinden derlenmiştir. Fotoğraflar için Geyvan McMillen'nin kendi arşivinden yararlanılmıştır.